

перевозок. Карта содержит информацию о крупнейших и крупных морских портах, центрах воздушного транспорта.

Завершают атлас «Физическая карта Республики Беларусь» и «Экономическая карта Республики Беларусь». Они знакомят учеников с особенностями природы и хозяйственной деятельности населения родной страны.

Выводы. Набор карт в школьном атласе для начального курса географии, их содержание и степень подробности соответствуют учебным программам. Они увязаны между собой, взаимно согласованы и дополняют друг друга. Условные обозначения наглядны, хорошо читаются, карты просты и доступны учащимся. Атлас широко используется при объяснении нового материала, при выполнении практических и самостоятельных работ школьниками.

Рецензент - кандидат биологических наук А.И. Зарубов

Література:

1. Буланова-Топоркова М.В. и др. Педагогика и психология высшей школы. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 205 с.
2. Берлянт А.М. Геоиконика. – М.: Лесар, 1996. – 208 с.
3. Учебная программа для общеобразовательных учреждений с русским языком обучения. География. VI–XI классы. – Минск: Национальный институт образования, 2009. – 83с.

О.І. Галай

СТРУКТУРА І ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО АТЛАСУ ДЛЯ ПОЧАТКОВОГО КУРСУ ГЕОГРАФІЇ

У статті розглядається структура навчального атласу для початкового курсу географії. Розкривається відповідність його змісту навчальній програмі. Наголошується простота і доступність карт для учнів.

Ключові слова: навчальний атлас, географія.

УДК 528 : 911.3 (477.63)

Н.А. Горожанкіна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

РОЗРОБКА ПРОЕКТУ АТЛАСУ «ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ»

Розкрито сутність поняття «освітній потенціал» та запропоновано власне його трактування; охарактеризовано деякі методики кількісного виміру освітнього потенціалу; обґрунтовано необхідність створення атласу освітнього потенціалу регіону; виділено основні принципи проектування атласу, елементи додаткового текстового та графічного наповнення карт атласу; визначено приблизну структуру атласу на основі побудови структурно-графічної моделі; представлено структуру змісту окремих карт атласу на прикладі блоку «Університети»; окреслено можливі застосування атласу.

Ключові слова: освітній потенціал, тематичний атлас, регіон.

N. Gorozhankina

DEVELOPMENT PROJECT OF ATLAS «EDUCATIONAL POTENTIAL OF DNIPROPETROVSK REGION»

Exposed essence of concept «educational potential» and its interpretation is offered; described some methods of quantitative measurement of the educational potential; grounded necessity of creation the atlas; highlighted the basic principles of designing the atlas, elements of the additional text and graphic filling of maps are selected; the approximate structure of the atlas is certain on the basis of construction structural graphic model; the structure of the content of separate atlas maps is presented on the example of block «Universities»; possibilities of application of the atlas are outlined.

Keywords: educational potential, thematic atlas, region.

Вступ. В умовах демократичного суспільства, коли розвиток України визначається у загальному контексті європейської інтеграції, підвищується освітній рівень населення. Тому картографування освітнього потенціалу Дніпропетровського регіону на системній основі є одним з найактуальніших питань в умовах реформування та модернізації освітнього комплексу держави. Створення тематичного атласу освітнього напрямку розширить доступ населення до інформаційних показників освітніх закладів, відобразить сучасний стан якості освіти, забезпеченість населення навчальними закладами.

Вихідні передумови. Дніпропетровщина має значний науково-технічний потенціал: тут функціонують близько 150 наукових проектно-конструкторських установ і вищих навчальних закладів, де працюють близько 30 академіків, майже 1000 докторів і понад 6000 кандидатів наук. За показником чисельності студентів – 291 особа на 10 тис. населення – Дніпропетровська область займає одне з перших місць в Україні [4]. Одну з найголовніших ролей у стимулюванні розвитку освітнього потенціалу населення і, як наслідок, його вплив на величину і якість працересурсного потенціалу країни відіграє інформація. Вона має носити об'єктивний і позитивний характер, комплексно відображати наявні та перспективні можливості розвитку освітнього потенціалу певного регіону. Очевидними є необхідність дослідження освітнього потенціалу населення на регіональному рівні і, як наслідок, розробка атласу «Освітній потенціал Дніпропетровського регіону», який може бути використаний органами державної влади і місцевого самоврядування у програмах розвитку освіти в Україні і регіоні.

Метою даної роботи є обґрунтування створення атласу «Освітній потенціал Дніпропетровського регіону», який має на меті комплексне задоволення потреб населення в освітніх послугах регіону в умовах трансформації економіки. **Основними завданнями**, що вирішуються при розробці атласу, є: 1) розробка та обґрунтування концепції атласу «Освітній потенціал Дніпропетровського регіону», яка містить наукову та інформаційно-методичну базу дослідження; 2) підбір і систематизація сучасної статистичної інформації про стан, рівень та динаміку розвитку системи освіти Дніпропетровського регіону на порозі третього тисячоліття; 3) пропонування програми атласу, його змісту й структури; 4) дослідження і розробка форми подачі картографічного матеріалу та системи умовних позначень для відображення

змісту атласу; 5) розробка і представлення експериментальних зразків карт атласу.

Виклад основного матеріалу. В суспільно-географічній та економічній літературі не існує єдиної думки при визначенні категорії «освітній потенціал». Так, В.А. Жамін та С.Л. Костаян [3] під освітнім потенціалом розуміють «сукупні витрати суспільства на вчення, підвищення кваліфікації і перепідготовку сукупної робочої сили». Довідник «Населення і трудові ресурси» [7] надає таке тлумачення освітнього потенціалу: «це одна з важливих якісних характеристик населення, що має соціальний та економічний аспекти, які виражаються в розподілі населення по групах залежно від отриманої освіти (вища, середня спеціальна, середня загальна, неповна середня)». Автори довідника стверджують, що зростання освітнього потенціалу населення є загальною тенденцією для країн, що здійснюють науково-технічну революцію, але відрізняються по своїй соціальній природі.

Категорія «освітній потенціал» має безліч вимірів - як кількісних, так і якісних. Найбільш розробленою формою кількісного виміру освітнього потенціалу є розгляд його як компонента індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП), що обчислюється й аналізується на щорічних Доповідях ООН про людський розвиток. ІРЛП розраховується на основі економічних (ВВП на душу населення за купівельною спроможністю), демографічних і соціальних показників (середня тривалість життя, писемність населення й охоплення його освітою усіх рівнів) [6, с.143]. Освітній потенціал в даному випадку виступає інструментом виміру людського потенціалу країни. Індекс людського розвитку (ІЛР) розраховується в Україні з 1990 року.

Іншою поширеною методикою кількісного виміру є включення потенціалу сфери освіти в індекс інтелектуального потенціалу (ІП), запропоноване фахівцями Інституту людини Російської АН. Перевага цього індексу - його відносна самостійність і універсальність. Він є середнім арифметичним трьох показників: 1) індексу загальної освіти населення у віці понад 20 років; 2) чисельності студентів на 10 000 осіб; 3) долі витрат на освіту в загальному обсязі ВВП [5].

Аналізуючи освітній потенціал населення регіону в умовах модернізації українського суспільства, ми розглядаємо освіту в якості складової частини соціальної інфраструктури та відображуємо особливості розвитку освітньої підготовки і здібностей населення, простежуємо, яким чином освіта здатна забезпечити функціонування та розвиток трудових ресурсів, і відповідно, бути умовою суспільного розвитку й соціально-економічної стабільності. Спираючись на останню дефініцію, ми можемо визначити *освітній потенціал* населення як сукупність можливостей, що надаються освітою для найбільш ефективного функціонування суспільно-демографічної та соціально-економічної системи.

У сучасних соціально-економічних умовах розвиток інфраструктури ринку освітніх послуг набуває великого значення - адже від нього залежить лідируюче становище країни у світовому середовищі. Вплив ринку праці на професійне навчання та професійну орієнтацію населення, особливо молоді,

є важливим і актуальним питанням розвитку держави. Існуюча система професійно-технічної та вищої освіти слабко орієнтована на попит реального сектора економіки і соціальної сфери, і не відповідає потребам ринку праці. Також відсутня державна система прогнозування потреби в кадрах, без якої неможливе формування якісно нової робочої сили, зменшення обсягів безробіття, забезпечення економіки країни кваліфікованими кадрами. Необхідно звернути увагу на низький рівень поінформованості випускників шкіл, абітурієнтів і студентів щодо стану й динаміки ринку праці в регіоні, на вибір «престижних» спеціальностей без урахування реальних можливостей працевлаштування після закінчення навчання. Наслідком цього є зростання безробіття серед випускників навчальних закладів та збільшення соціальної напруженості в суспільстві.

Із підписанням Україною у травні 2005 р. Болонської декларації перед державою постало завдання створення до 2010 р. європейського наукового та освітнього простору задля підвищення конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів при працевлаштуванні та поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці. Однією з важливих складових ринку праці є якість робочої сили, яка залежить від багатьох чинників, основними з яких є стан навчальної бази, професійний рівень викладача, здібності та мотивація до опанування професійних навичок самого учня чи студента [2].

Видання Національного атласу України у 2007 р. відіграло значну роль у розвитку атласного картографування, створенні атласів за класичними та геоінформаційними технологіями і виданні їх у поліграфічній та електронній формах [8].

З погляду на вищезазначене, нами було вирішено розробити проект та створити атлас, який би цілком відображав не лише територіальний аспект освітньої сфери (розміщення закладів усіх рівнів освіти – дошкільної, середньої, професійно-технічної та вищої), але й ринок освітніх послуг регіону, проблеми освітнього комплексу (матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, старіння кадрів тощо), перспективи розвитку освітньої сфери та вдосконалення формування і розміщення державного замовлення в освітніх установах.

Серед основних принципів проектування тематичних атласів можна виділити: комплексність, системність, цілісність, точність відображення матеріалу, внутрішню єдність, детальність, змістовність та інформативність, наочність і легкість сприйняття, повноту легенди, естетичність та пізнавальні переваги, функціональність [1].

Передбачається, що проєктований атлас складатиметься із тематичних блоків, які відображатимуть цілісну картину освітнього потенціалу Дніпропетровського регіону. Атлас матиме єдину логічно пов'язану й уніфіковану змістовну структуру, засновану на використанні характеристик і показників освітньої, демографічної і соціально-економічної статистики та їх відображенні у картографічному вигляді. Згідно з призначенням атласу був обраний масштабний ряд карт: 1 : 1 500 000, 1 : 2 000 000, який дозволить раціонально відобразити необхідну інформацію.

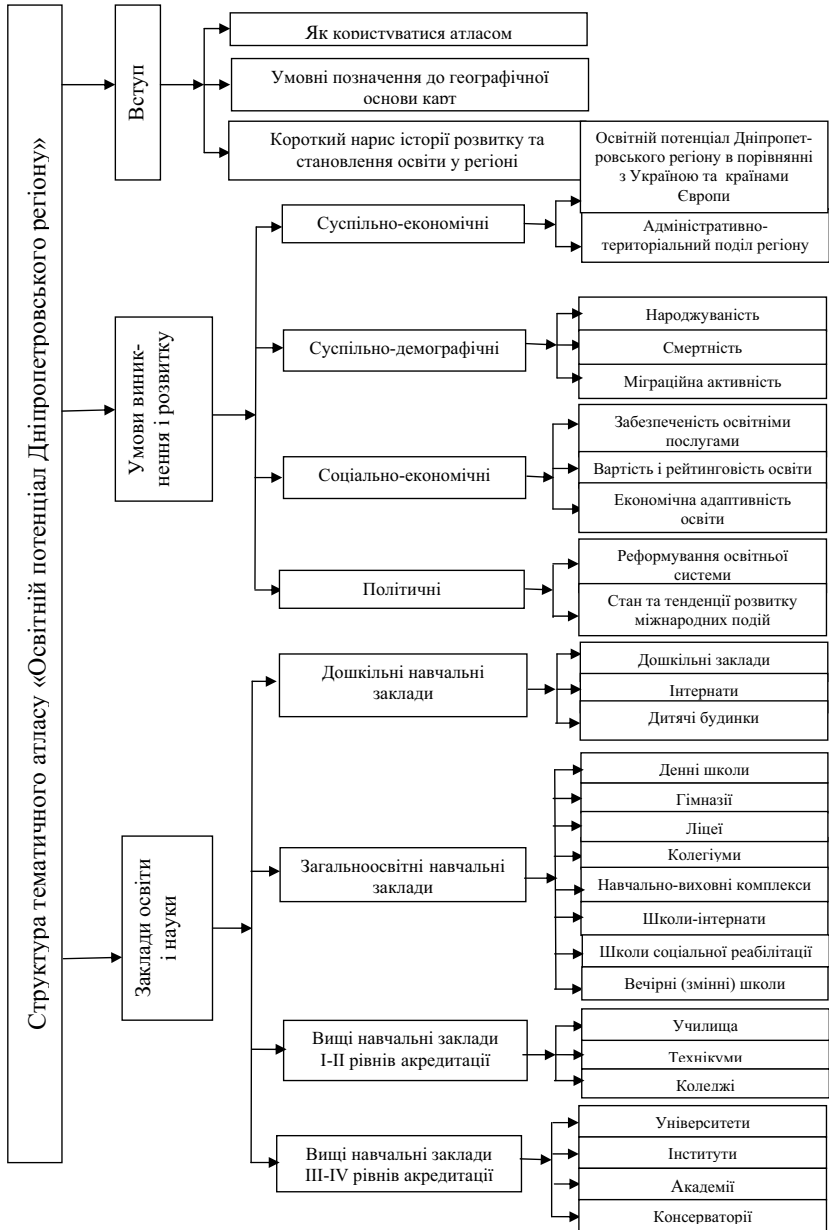

Рис.1. Структура тематичного атласу «Освітній потенціал Дніпропетровського регіону»

Тематичні карти атласу доповнюються текстовою і графічною інформацією, що міститиме історію провідних освітніх закладів, статистичні показники, графіки, діаграми, моделі, фотографії тощо. Включення пояснень до умовних позначень та необхідної довідкової інформації (адреси, телефони освітніх установ) дадуть змогу досягти мети – надання повної об'єктивної інформації.

При складанні карт використовуються сучасні комп'ютерні програми MapInfo, ArcView, CorelDRAW, які дозволяють підвищити естетичність картографічного продукту, якість його оформлення та ефективність розроблювальних робіт.

Підвищення інформативності картографічних продуктів шляхом збільшення їх обсягу, розміщення додаткових тематичних карт і допоміжної інформації до них, спричинить розширення кола споживачів картографічного матеріалу, а отже, і його суспільну потребу.

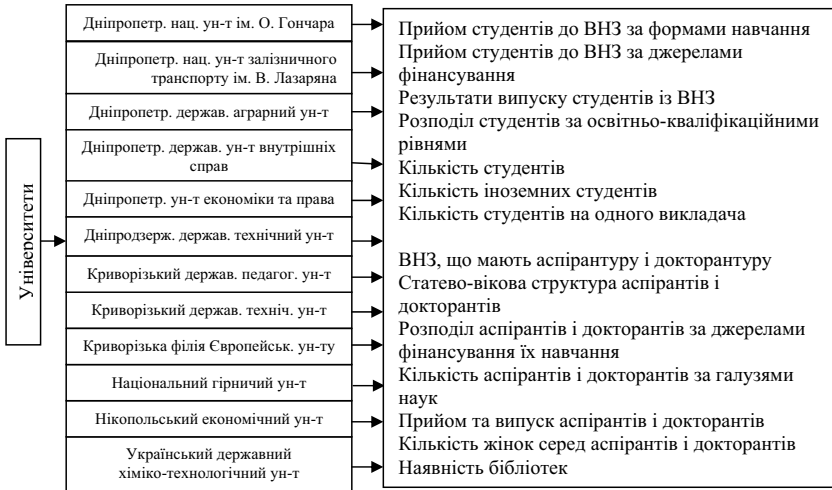

Рис.2. Структура змісту окремих карт атласу блоку «Університети»

Приблизна структура атласу представлена на структурно-графічній схемі (рис.1).

Більш детально розглянемо структуру змісту окремих карт на прикладі блоку «Університети» (рис.2).

Матеріали атласу можуть бути застосовані при розробці варіантів перспективного розвитку територіальної освітньої інфраструктури Дніпропетровського регіону з урахуванням завдань удосконалювання як самої системи освіти, так і різних компонентів виробничо-технологічної та соціально-економічної структури.

Висновки. Освітній потенціал населення є невід'ємною частиною суспільного життя, адже він визначає інтелектуальний потенціал нації, відпо-

відний рівень досягнень в усіх сферах людської життєдіяльності, а також ступінь розвитку внутрішньої здатності громадян до засвоєння нових знань і реалізації їх на практиці. Цінність атласу «Освітній потенціал Дніпропетровського регіону» полягає у наданні істотної допомоги органам державної влади і місцевого самоврядування у програмах розвитку освіти в Україні і регіоні; при розробці і реалізації програм соціально-економічного розвитку регіону; інформованості випускників шкіл, абітурієнтів та студентів щодо стану ринку праці в регіоні при виборі майбутніх спеціальностей; при здійсненні науково-освітньої та просвітницької функції (довідковий матеріал для жителів області).

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент О.Є. Афанасьєв

Література:

1. *Берлянт А.М.* Картография: Учеб. для вузов. – М.: АСПЕКТ ПРЕСС, 2001. – 336 с.
2. *Гнибіденко І.Ф.* Ринок освітніх послуг і ринок праці: взаємодія і вплив на професійне навчання та профорієнтацію населення України // http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Rpzn/2008-3/08giftpn.pdf
3. *Жамин В.А., Костянян С.Л.* Экономика народного образования. – М.: Просвещение, 1986. – 36 с.
4. *Зеленська Л.І., Афанасьєв О.Є.* Географія рідного краю. Дніпропетровщина: Навч. посіб. для 9 кл. загальноосвітніх шкіл. – Дніпропетровськ: ВАТ «Дніпрокнига», 2006. – 247 с.
5. *Малицький Б.А.* Соціально-економічний зміст наукового потенціалу // Наука та наукознавство. – 1998. – № 4. – С. 25-30.
6. *Модернизация* российского образования. Ресурсный потенциал и подготовка кадров / Н.А. Скороварова, Г.И. Беляев, Т.Л. Клячко и др. – М., 2002. – 182 с.
7. *Новицкий А.Г.* Население и трудовые ресурсы: Справочник. – М.: Мысль, 1990. – 398 с.
8. *Пархоменко Г.О.* Моделі нових напрямів розвитку атласного картографування в Україні // http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Pbgo/2008_8/Parhomenko.pdf

Н.А. Горожанкина

РАЗРАБОТКА ПРОЕКТА АТЛАСА «ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ДНЕПРОПЕТРОВСКОГО РЕГИОНА»

Раскрыта сущность понятия «образовательный потенциал» и предложена собственная его трактовка; охарактеризованы некоторые методики количественного измерения образовательного потенциала; обоснована необходимость создания атласа образовательного потенциала региона; выделены основные принципы проектирования атласа, элементы дополнительного текстового и графического наполнения карт атласа; определена приблизительная структура атласа на основе построения структурно-графической модели; представлена структура содержания отдельных карт атласа на примере блока «Университеты»; очерчены возможности применения атласа.

Ключевые слова: образовательный потенциал, тематический атлас, регион.